

Tomasz Prymak
Uniwersytet w Białymstoku
E-MAIL: t.prymak@uwb.edu.pl

W poszukiwaniu skutecznego remedium na zachowania ryzykowne młodzieży – o projekcie „Weź prawo w swoje ręce...”

STRESZCZENIE

Publikacja poświęcona została prezentacji założeń merytorycznych oraz metodycznych zadania publicznego, przeznaczonego do realizacji w ramach rządowego programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła 2014-2016”. Autor – twórca i koordynator zadania, prezentuje w niej opis potrzeb wskazujących na zasadność podejmowanej inicjatywy, opis grup adresatów zadania, a także dokonuje charakterystyki poszczególnych działań, których cel wypełnia założenia projektu, to jest zwiększenie skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa oraz tworzenia bezpiecznego i przyjaznego środowiska w szkołach i innych placówkach edukacyjno-wychowawczych.

SŁOWA KLUCZOWE: profilaktyka, bezpieczeństwo, prawo, świadomość prawna, edukacja prawna, młodzież.

Wprowadzenie

Celem publikacji jest przedstawienie założeń projektu zaproponowanego, wybranego w wyniku otwartego postępowania konkursowego oraz realizowanego przez pracowników Wydziału Pedagogiki i Psychologii, skupionych wokół Fundacji Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych, w ramach Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”¹ (dalej Program). Głównym celem programu jest zwiększenie skuteczności działań wychowawczych oraz profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach w latach 2014-2016.

W roku 2014 Rada Ministrów podjęła decyzję o kontynuacji Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, którego pierwsza edycja była realizowana

¹ Na podstawie uchwały nr 130/2014 Rady Ministrów z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie przyjęcia Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”.

w latach 2008-2013. Program powstał zgodnie z obowiązującymi w Polsce aktami normatywnymi², umowami międzynarodowymi³ oraz dokumentami strategicznymi⁴ i został zorientowany na budowanie szkoły wspierającej uczniów i jednocześnie wymagającej, doskonalenie umiejętności wychowawczych nauczycieli i rodziców oraz kształtowanie umiejętności społecznych i emocjonalnych uczniów. Związany jest on z innymi inicjatywami, m.in. polityką oświatową państwa wdrażaną w 2013 roku pod nazwą „Wzmacnianie poczucia bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych” oraz priorytetami Ministra Edukacji Narodowej pod nazwą „Rok Bezpiecznej Szkoły”. Koordynatorem Programu skierowanego do organów prowadzących szkoły i placówki oraz dyrektorów szkół i placówek (adresaci) jest minister edukacji narodowej, który powołał Zespół Koordynujący, pełniący rolę opiniodawczo-doradczą w zakresie zadań realizowanych w ramach Programu na poziomie centralnym. Na poziomie wojewódzkim zadania wynikające z Programu koordynuje wojewoda wraz z wojewódzkim zespołem koordynującym.

Główne założenia Programu

Dotychczasowa diagnoza problemów środowiska szkolnego w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa pozwoliła na ukierunkowanie działań prowadzonych w ramach Programu na ściśle określone zadania. Jako cel główny przyjęto zwiększenie skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach. Wyznaczono także następujące cele szczegółowe:

- 1) kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki, w tym m.in.:
 - prowadzenie zajęć integrujących w klasach,
 - upowszechnienie idei akceptacji różnorodności uczniów i wychowanków ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, odmiennych kulturowo i językowo, wielojęzycznych,

² Między innymi ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2014, nr 256, poz. 2562, z późn.zm.), ustawę z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2011, nr 231, poz. 1375), ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2012, poz. 1356; 2013, poz. 1563 oraz 2014, poz. 822), ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. 2012, poz. 124).

³ Między innymi Konwencję o prawach dziecka, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526).

⁴ Czyli Strategię Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, przyjętą przez Radę Ministrów uchwałą nr 104 z dnia 18 czerwca 2013 r. (M.P. poz.640) oraz Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjętą przez Radę Ministrów uchwałą nr 61 z dnia 26 marca 2013 r. (M.P. poz. 640).

- organizowanie i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach;
- 2) zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży, w ramach czego szczególny akcent polecono położyć na prewencję w zakresie wspólnie najbardziej powszechnych form zachowań problemowych/ryzykownych z perspektywy funkcjonowania młodego pokolenia, czyli prewencję agresji, przemocy, w tym cyberprzemocy oraz przeciwdziałanie używaniu substancji psychoaktywnych oraz uzależnieniom od gier komputerowych, Internetu czy hazardu;
- 3) promowanie zdrowego stylu życia dzieci i młodzieży, a w głównej mierze:
 - upowszechnianie i realizacja w szkole i placówkach programów służących promocji zdrowego stylu życia,
 - upowszechnianie programów edukacyjnych propagujących idee zdrowego żywienia i aktywności fizycznej,
 - upowszechnienie modelu programów zorientowanych na edukację dla bezpieczeństwa⁵.

Zleceniobiorcami Programu są organizacje pozarządowe w rozumieniu art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 o działalności pożytku publicznego i wolontariacie⁶, podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 tej ustawy, prowadzące działalność statutową w dziedzinie oświaty i wychowania oraz jednostki samorządu terytorialnego, które prowadzą przedszkola, szkoły oraz placówki. W wyniku postępowania konkursowego do realizacji działań w zakresie zwiększania skuteczności wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach dla dzieci i młodzieży w 2014 roku w województwie podlaskim wyłoniono jedenaście ofert. Jedną z nich był projekt „Weź prawo w swoje ręce – czyli prawne remedium na zachowania ryzykowne młodzieży”.

Cele i uzasadnienie projektu

Celem projektu przygotowanego przez pracowników Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, skupionych wokół Fundacji Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych (oferent), jest zwiększenie świadomości prawnej młodzieży gimnazjalnej (13-16 rok życia) w jednej z białostockich szkół gimnazjalnych.

⁵ Ibidem, s. 23-33.

⁶ Dz.U. 2003, nr 96, poz. 873.

Od lat pojawiają się głosy o niskiej świadomości prawnej społeczeństwa⁷. Dotyczy to w jeszcze większym stopniu młodzieży. To właśnie młody człowiek często nie wie, że przysługuje mu większość praw przypisanych obywatelowi. Może on z nich korzystać, może na określonych zasadach podejmować odpłatną pracę czy wnioskować do różnego typu urzędów w trosce o swoje środowisko lokalne. Wiele problemów, wpisanych w specyfikę okresu dorastania, wynika z braku wiedzy młodzieży na temat prawa. Ten sam młody człowiek powinien mieć także świadomość, że za poprawianie w dzienniku lekcyjnym ocen grozi nie tylko wizyta u dyrektora, ale też odpowiedzialność prawna, za zakłócanie głośną muzyką ciszy nocnej czy też spożywanie alkoholu w miejscu publicznym, oprócz otrzymania mandatu, można stanąć przed sądem dla nieletnich, a za posiadanie chociażby pół grama narkotyków można zostać pozbawionym wolności. Nastolatkom nie wiedzą, że nie muszą mieć skończonych osiemnastu lat, żeby odpowiadać przed sądem jak dorośli. Często nie słyszeli bądź nie rozumieją takich pojęć, jak nieletni, czyn karalny czy odpowiedzialność karna. Myślą, że za obrazy słowne, uporczywe nękanie czy uderzenie kolegi mogą co najwyżej dostać uwagę w dzienniczku. Opublikowanie w Internecie zdjęcia kompromitującego koleżankę lub wysyłanie niecenzuralnych komentarzy jest dla nich źródłem „nowej rozrywki”, sposobem na nudę, wyrazem specyfiki współczesnego, młodego, „nowoczesnego” pokolenia. Niepokojące jest również utarcie się stereotypu, że jeśli wszyscy tak robią, to na pewno tak wolno.

Pomimo coraz większej świadomości potrzeby oddziaływań nastawionych na profilaktykę, interwencję i korektę w zakresie zachowań ryzykownych mło-

⁷ W 2009 roku na zlecenie Krajowej Rady Sądownictwa przeprowadzono jedno z nielicznych badań opinii publicznej związane z zaufaniem do wymiaru sprawiedliwości. Wyniki badań potwierdziły, iż Polacy niewiele wiedzą na temat funkcjonowania w kraju podstawowej instytucji stojącej na straży prawa i praworządności – sądów powszechnych. Ponad trzy piąte badanych (61,3% – suma odpowiedzi „bardzo mało wiem na ten temat” i „mało wiem na ten temat”) nisko oceniło swoją wiedzę na temat działania sądownictwa. Jako wysoki swój poziom wiedzy na ten temat określa jedynie jedna szósta badanych (6,3%). Źródło: *Raport z badania zrealizowanego przy Centrum Badań Marketingowych INDICATOR dla Krajowej Rady Sądownictwa*, Warszawa 2009, s. 25. Raport dostępny online: www.krs.pl/admin/files/101001.doc [19.11.2014]. Z jednego z ostatnich raportów z badań zrealizowanych przez Centrum Badania Opinii Publicznej na temat przestrzegania prawa i funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce wynika, że we wszystkich grupach społeczno-demograficznych podstawowe źródło wiedzy na temat polskiego sądownictwa stanowią media, przy czym stosunkowo najczęściej swoje poglądy na polskie sądy i sędziów na bazie doniesień medialnych kształtują rolnicy (76% wskazań), robotnicy niewykwalifikowani (76%), renciści (69%), badani w wieku 55–64 lata (69%), praktykujący religijnie kilka razy w tygodniu (69%), uzyskujący najniższe dochody *per capita* (67%). Co niepokojące, w tej grupie znajdują się uczniowie (młodzież szkolna), (67%) i studenci (67%). Źródło: *Raport z badania zrealizowanego przez Centrum Badania Opinii Publicznej nt. przestrzegania prawa i funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Warszawa 2013, opracowanie dostępne online: www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_005_13.PDF [19.11.2014].

dzieży, a także coraz bogatsze zaplecze teoretycznych koncepcji w tym obszarze, problem (zachowań ryzykownych wśród młodzieży) nadal istnieje. Dotychczasowe programy profilaktyczne w dłuższej perspektywie okazują się mało skuteczne. Potwierdzają to raporty z licznych badań⁸ poświęconych problematyce zachowań młodzieży wykraczających poza przyjęte społecznie normy i standardy. Być może związane jest to z faktem unilateralnego spojrzenia na opisywane zagadnienie i braku interdyscyplinarnego podejścia w diagnozie zjawiska, czego konsekwencją stanowi wypracowywanie mało skutecznych programów profilaktycznych, które maksymalizują oddziaływania wyłącznie w perspektywie jakiegoś wycinka rzeczywistości. Ta „mglista” wizja tworzy pole do dalszych eksploracji, poszukiwań nowych, bardziej skutecznych sposobów na przeciwdziałanie zachowaniom ryzykownym młodego pokolenia.

Związek między stanem świadomości prawnej a tendencją do podejmowania zachowań ryzykownych został empirycznie potwierdzony. Badania osadzone w nurcie *resilience*⁹ wykazują, że istnieje zależność pomiędzy takimi zmiennymi, jak: wiedza młodzieży na temat zachowań prawnie dopuszczalnych czy znajomość sankcji grożących za popełnienie czynu sprzecznego z prawem a częstotliwością podejmowania przez nią zachowań ryzykownych. Im większa wiedza, tym mniej zachowań ryzykownych¹⁰. Taki pogląd pre-

⁸ Między innymi EU Youth Report, *An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering, European Communities*, Belgia 2009, s. 73-74; J. Mazur, A. Małkowska-Szkutnik, *Środowisko szkoły a zachowania ryzykowne gimnazjalistów*, „Remedium, Profilaktyka i promocja zdrowego stylu życia” 2007, nr 10 (176), s. 2-3; J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2011 r.*, Europejski program badań ankietowych w szkołach ESPAD, Warszawa 2011, s. 3-6; K. Ostrowska, *Agresywne zachowania uczniów w świetle badań porównawczych z 1997 i 2003 roku*, [w:] *Agresja w szkole, Diagnoza i profilaktyka*, M. Libiszowska-Żółkowska, K. Ostrowska (red.), Wydawnictwo Difin, Warszawa 2008.

⁹ Koncepcja *resilience* wyjaśnia, dlaczego część populacji dzieci i młodzieży, mimo że jest narażona na długotrwałe działanie silnych czynników ryzyka, rozwija się prawidłowo i zachowuje zdrowie psychiczne. Innymi słowy, *resilience* jest tym, co przerywa ścieżkę prowadzącą od czynników ryzyka do zachowań ryzykownych lub psychopatologii. *Resilience* często także jest rozumiana jako proces rozwojowy, za pomocą którego dzieci nabywają umiejętności korzystania z wewnętrznych i zewnętrznych zasobów po to, by osiągnąć dobre przystosowanie (pozytywną adaptację), pomimo przeszłych lub obecnie występujących przeciwności losu. Źródło: S. S. Luthar, D. Cicchetti, B. Becker, *The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work*, “Child Development” 2000, nr 7(3), s. 543-562; T. M. Yates, B. Egeland, A. Sroufe, *Rethinking resilience. A developmental process perspective*, [w:] *Resilience and Vulnerability*, S. S. Luthar (red.), Cambridge University Press 2003, s. 243-259.

¹⁰ Między innymi M.D. Newcomb, M. Felix-Ortiz, *Multiple protective factors for drug use and abuse: Cross-sectional and prospective findings*, “Journal of Personality and Social Psychology” 1992/63(2), s. 280-296; M. Stouthamer-Loeber, R. Loeber, E. Wei, D. P. Farrington, P.-OH Wikstrom, *Risk and promotive effects in the explanation of persistent serious delinquency in boys*, “Journal of Consulting and Clinical Psychology” 2002, nr 70(1), s. 111-123;

zentują także przedstawiciele praktyki, na co dzień stanowiący prawo. Jak podkreśla A. Zoll – przewodniczący Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, były Prezes Trybunału Konstytucyjnego i były Rzecznik Praw Obywatela –

Edukowanie większej ilości młodych ludzi to szansa, że w przyszłości część z nich uniknie popełniania przestępstw i nie zasiądzie w ławie oskarżonych. To również szansa, że świadomy swoich praw obywatel będzie podejmował dobre decyzje w obrocie, a tym samym mniej spraw trafi do sądu¹¹.

Niestety, pomimo świadomości opisywanej zależności edukacja prawna nie odnalazła do tej pory należnego jej miejsca. Nie prowadzono jej w Polsce systematycznie i przemyślanie. Niski stan świadomości prawnej obywateli pokazuje, że dotychczasowa „edukacja prawna z doskoku” (prowadzona głównie dzięki dobrej woli nauczycieli) nie zdała egzaminu. Dopiero w roku szkolnym 2012/2013 weszła w życie nowa podstawa programowa, która przewiduje obowiązkową edukację prawną dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych w ramach przedmiotu „wiedza o społeczeństwie”, który na poziomie podstawowym obejmuje tylko jedną godzinę lekcyjną, a na poziomie rozszerzonym dodatkowych 6 godzin lekcyjnych¹². Polskie prawo jest bardzo skomplikowane, a czynnikiem dodatkowo utrudniającym zapoznanie choćby z jego podstawami są bardzo częste zmiany przepisów (np. Kodeks cywilny¹³ tylko do 2009 roku nowelizowany był 64 razy). W nowej podstawie programowej, w zakresie podstawowym uwzględniono fundamentalne treści prawa konstytucyjnego, administracyjnego. Niesłuszne wydaje się natomiast pominięcie treści tych gałęzi prawa, z którymi młody człowiek ma (bądź będzie miał) do czynienia na co dzień: prawa cywilnego, konsumenckiego, rodzinnego czy właśnie istotnych elementów prawa karnego. Niestety, nowelizacja podstawy programowej nie obejmuje III etapu edukacyjnego – uczniów gimnazjum.

Takie rozwiązanie wydaje się mało zasadne. Zgodnie z psychologią (psychologiczne koncepcje rozwojowe Eriksona¹⁴ oraz teoria rozwoju moralnego

D. C. Gottfredson, *An evaluation of an organization development approach to reducing school disorder*, „Evaluation Review” 1987, nr 11(6), s. 739-763.

¹¹ M. Jałoszewski, *Przez lekcje prawa do świadomych obywateli*, „Na Wokandzie” 2011, nr VIII, s. 59, publikacja dostępna online: <http://nawokandzie.ms.gov.pl/numer-8/pomoc-i-edukacja-prawna/przez-lekcje-prawa-do-swiadomych-obywateli.html> [17.11.2014].

¹² M. Stec, *Edukacja prawna w oczach praktyków*, [w:] „Obywatel i prawo VI”. *Wybrane problemy i rekomendacje*, A. Winiarska (red.), FISP, Warszawa 2012, s. 15.

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

¹⁴ E. Erikson, *Dzieciństwo i społeczeństwo*, przekł. P. Hejmej, Rebis, Poznań 1996; L. Witkowski, *Rozwój i tożsamość w cyklu życia. Studium koncepcji Erika H. Eriksona*, Wydawnictwo Wit-Graf, Toruń 2000.

Kohlberga¹⁵ i stadium czwarte rozwoju moralnego – prawa i porządku) budowanie świadomości prawnej należy rozpocząć jak najwcześniej. Edukacja prawna powinna być obowiązkowa przynajmniej na poziomie gimnazjum. Jej wprowadzenie nie może być nagłe i jednorazowe – pewne jej elementy powinny towarzyszyć uczniom już od przedszkola. Niepodważalną wartość stanowią proedukacyjne inicjatywy podejmowane przez instytucje rządowe, organizacje pozarządowe, samorządowe oraz podmioty prywatne. Przykładem takiej inicjatywy jest realizowany projekt.

Działania realizowane w ramach projektu

Podstawę realizacji projektu „Weź prawo w swoje ręce” stanowi cykl zajęć edukacyjnych ukierunkowanych na przekazanie młodzieży wiedzy o jej prawach i wolnościach, prawach i obowiązkach w teorii, a także kształtowanie umiejętności wykorzystania zdobytej wiedzy w praktyce – w życiu osobistym oraz interesie publicznym. Szczególny akcent zostaje położony na trzy aspekty – po pierwsze, uświadomienie prawnych konsekwencji najbardziej współcześnie rozpowszechnionych zachowań ryzykownych młodzieży, zwłaszcza takich jak przemoc, cyberprzemoc czy sięganie po substancje psychoaktywne. Drugi aspekt podejmowanego projektu wynika ze specyfiki struktury szkoły, w której potencjalni sprawcy zachowań sprzecznych z normami społecznymi oraz prawnymi koegzystują z ich ofiarami – osobami narażonymi na określone formy pokrzywdzenia. To właśnie potencjalne ofiary zachowań ryzykownych młodzieży, w trakcie realizacji projektu, zostaną wyposażone w wiedzę na temat prawnych form przeciwdziałania szkodzącym im zachowaniom. Młodzież ta zdobywa informacje, które w założeniu, przez zrozumienie, iż istnieją prawne mechanizmy przeciwdziałania agresji, przemocy i innym zachowaniom ryzykownym, pozwolą jej na przełamanie strachu przed potencjalnym oprawcą i, analogicznie do metaforycznie sformułowanego tytułu projektu „wzięcie spraw w swoje ręce”, podjęcie działań ukierunkowanych na uruchomienie przewidzianych przez prawo narzędzi ochronnych. Trzeci aspekt realizowanego projektu to promocja alternatywnych, bezprzemocowych sposobów rozwiązywania konfliktów międzyludzkich (z wykorzystaniem metody mediacji i negocjacji).

W ramach projektu jest realizowanych kilka form aktywności, skierowanej nie tylko do uczniów, ale także innych grup istotnych z perspektywy pra-

¹⁵ *Encyklopedia psychologii*, E. Szewczuk (red.), Fundacja Innowacja, Warszawa 1998, s. 749-750.

widłowego rozwoju młodego pokolenia – chodzi tu o rodziców, nauczycieli, pozostałą kadrę pedagogiczną i otoczenie ucznia.

Pierwsza forma aktywności sprowadza się do cyklu interaktywnych warsztatów z wykorzystaniem sprzętu multimedialnego (a zatem formy atrakcyjnej dla młodego pokolenia), w ramach których młodzież ma możliwość:

1. Poznania specyfiki poszczególnych rodzajów zachowań ryzykownych młodzieży, wśród których główny akcent położony jest na agresję, przemoc, kierunki występowania przemocy, typowe wzorce zachowań stron (zarówno sprawców, jak i ofiar) przemocy szkolnej, czynniki determinujące przemoc wśród młodzieży szkolnej oraz jej konsekwencje w sferze somatycznej, behawioralnej, poznawczej oraz emocjonalnej młodzieży (celem jest uwrażliwienie osób będących sprawcami przemocy, ich ofiar, jak też przeciwdziałanie swoistej obojętności świadków zachowań ryzykownych). W trakcie tej części omawiane są także inne rodzaje zachowań ryzykownych, które współcześnie przybierają na sile. Chodzi tu o przemoc z wykorzystaniem nowoczesnych środków przekazu – *cyberbullying*, *cyberhate*, a także eksperymentowanie młodzieży z substancjami psychoaktywnymi.
2. Poznania najistotniejszych kwestii związanych z postępowaniem wobec sprawcy zachowań ryzykownych, które jednocześnie godzą w dobra chronione przez prawo. Młodzież jest zapoznawana z organizacją i funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości, z zasadami odpowiedzialności karnej, specyfiką procesu karnego, zasadami postępowania w sprawach nieletnich, sposobami reakcji na czyjeś zachowania sprzeczne z prawem (bycie świadkiem czynów karalnych), prawami ofiar czynów karalnych.
3. W ramach tej części młodzież ma możliwość bezpośredniego kontaktu z instytucjami stosującymi prawo. Odbywają się spotkania w zakładzie karnym/poprawczym, możliwy jest udział w rozprawie sądowej (późniejszy mocktrial – symulacja rozprawy przeprowadzona przez młodzież), a także, przydatne na przyszłość, sporządzenie przykładów pism procesowych. Walory takiej formy aktywności młodzieży są niezaprzeczalne – ma bowiem ona możliwość faktycznego, bezpośredniego kontaktu z instytucjami wykonującymi prawo na co dzień, dzięki czemu zagadnienia traktowane przez młode pokolenie często jako „błaha” i abstrakcyjne, staną się realne i zapiszą się w pamięci na długi czas.

W trakcie warsztatów wykorzystywane są metody interaktywne, pomocne przy prowadzeniu edukacji prawnej, m.in. burza mózgów, dyskusja, heureza,

praca w grupach, graf, mapa myśli, analiza kasusów, scenki, *jigsaw* (puzzle). Prezentowane materiały wideo nawiązujące do podejmowanej problematyki.

Druuga forma aktywności sprowadza się do zorganizowania poradni prawnej, w ramach której dyżury pełni prawnik. Umożliwia ona bardziej „kameeralną” formę kontaktu z osobą, która postara się odpowiedzieć na pytania, wątpliwości i problemy szerszej grupy – związane zarówno ze sprawstwem zachowań ryzykownych, jak też pokrzywdzeniem nimi. Poradnia działaniem zbliżona jest do „niebieskiej linii”. Z jej usług mogą skorzystać zarówno uczniowie, rodzice, opiekunowie, jak i kadra pedagogiczna.

Trzecia forma wynika ze specyfiki funkcjonowania współczesnej młodzieży, której ogromny procent aktywności zostaje przeniesiony do przestrzeni wirtualnej. Zadaniem młodzieży objętej projektem jest stworzenie własnego mikroprojektu – internetowej platformy wymiany informacji związanych z podejmowanym problemem. Osoby biorące udział w projekcie staną się kimś w rodzaju „nośników” inicjatywy, która na zasadzie „podaj dalej” zostanie przekazana większej liczbie osób – najpierw znajomym później znajomym znajomych. Internet jest tym medium, które zapewni szerszy odbiór projektu, a tym samym większy zasięg pożądaných efektów. Skoro żyjemy w kulturze obrazkowej, to opracowano odpowiednią szatę graficzną (m.in. logo i wizualizacja graficzna projektu, plakaty, broszury informacyjne), która stała się swoistą kampanią reklamową projektu.

Adresaci projektu

Projekt został zaadresowany do grupy młodzieży w wieku 13-16 lat – uczniów szkół gimnazjalnych. Młodzież, jako grupa wiekowa i kategoria społeczno-demograficzna, stanowi populację, której aktywizowanie niesie za sobą walory zarówno dla oświaty, polityki społecznej, jak i administracji kulturalnej. Jest ona grupą „rozwojową”, na podstawie charakterystyk której można formułować prognozy. Przesłanek do objęcia projektem uczniów szkół gimnazjalnych dostarcza zarówno teoria (psychologia potwierdza, iż okres wczesnej adolescencji, który przypada na około 13-16 rok życia – to czas, któremu mogą towarzyszyć zachowania ryzykowne, nasilone zwłaszcza w sytuacjach grupowych) jak i praktyka – w dyskursie publicznym młodzież gimnazjalna jest postrzegana jako ta, która stanowi „problem” – dla rodziców, nauczycieli, dyrektorów szkół. Te ostatnie grupy, w ramach proponowanej poradni prawnej, będą miały także możliwość porozmawiania i skonfrontowania swoich problemów, obaw czy, ogólnie, pytań związanych z podjętą w projekcie problematyką.

Realizowany projekt ma charakter pilotażowy. Planujemy jego kontynuację i skierowanie go do większej liczby szkół i placówek edukacyjno-oświatowych.

BIBLIOGRAFIA

- Erikson E., *Dzieciństwo i społeczeństwo*, przekł. P. Hejmej, Rebis, Poznań 1996.
- Encyklopedia psychologii*, E. Szewczuk (red.), Fundacja Innowacja, Warszawa 1998.
- EU Youth Report, *An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering*, European Communities, Belgia 2009.
- Gottfredson D. C., *An evaluation of an organization development approach to reducing school disorder*, "Evaluation Review" 1987, nr 11(6).
- Jałoszewski M., *Przez lekcje prawa do świadomych obywateli*, „Na wokandzie” 2011, nr VIII, s. 59, publikacja dostępna online: <http://nawokandzie.ms.gov.pl/numer-8/pomoc-i-edukacja-prawna/przez-lekcje-prawa-do-swiadomych-obywateli.html> [17.11.2014].
- Konwencja o prawach dziecka*, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. Dz. U. 1991, nr 120, poz. 526.
- Luthar S. S., Cicchetti D., Becker B., *The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work*, "Child Development" 2000, nr 7(3).
- Mazur J., Małkowska-Szcutnik A., *Środowisko szkoły a zachowania ryzykowne gimnazjalistów*, „Remedium», Profilaktyka i promocja zdrowego stylu życia” 2007, nr 10 (176).
- Newcomb M. D., Felix-Ortiz M., *Multiple protective factors for drug use and abuse: Cross-sectional and prospective findings*, "Journal of Personality and Social Psychology" 1992, nr 63(2).
- Ostrowska K., *Agresywne zachowania uczniów w świetle badań porównawczych z 1997 i 2003 roku*, [w:] *Agresja w szkole, Diagnoza i profilaktyka*, M. Libiszowska-Żółkowska, K. Ostrowska (red.), Wydawnictwo Difin, Warszawa 2008.
- Raport z badania zrealizowanego przez Centrum Badań Opinii Publicznej nt. Przestrzegania prawa i funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Warszawa 2013.
- Raport z badania zrealizowanego przy Centrum Badań Marketingowych INDICATOR dla Krajowej Rady Sądownictwa*, Warszawa 2009.
- Sierosławski J., *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2011 r. Europejski program badań ankietowych w szkołach ESPAD*, Warszawa 2011.
- Stec M., *Edukacja prawna w oczach praktyków*, [w:] „Obywatel i prawo VI”. *Wybrane problemy i rekomendacje*, A. Winiarska (red.), FISP, Warszawa 2012.
- Stouthamer-Loeber M., Loeber R., Wei E., Farrington D. P., Wikstrom P.-OH, *Risk and promotive effects in the explanation of persistent serious delinquency in boys*, "Journal of Consulting and Clinical Psychology" 2002.
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 104 z dnia 18 czerwca 2013 r. M.P. poz. 640.
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 61 z dnia 26 marca 2013 r. M.P. poz. 640.
- Uchwała nr 130/2014 Rady Ministrów z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie przyjęcia Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”.
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. 2011, nr 231, poz. 1375).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. 2003, nr 96, poz. 873)
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 2012, poz. 1356, 2013, poz. 1563 oraz 2014, poz. 822).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. 2012, poz. 124).

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2014, nr 256, poz. 2562, z późn. zm.).

Witkowski L., *Rozwój i tożsamość w cyklu życia. Studium koncepcji Erika H. Eriksona*, Wydawnictwo Wit-Graf, Toruń 2000.

Yates T. M., Egeland B., Sroufe A., *Rethinking resilience. A developmental process perspective*, [w:] *Resilience and Vulnerability*, S. S. Luthar (red.), Cambridge University Press, 2003.

SUMMARY

In search of effective remedy for youth risk behaviours – about the project “Take the law into your hands...”

The main purpose of the paper is to present substantive and methodical assumptions of the public task, which is implemented under the government programme “Safe and friendly school 2014-2016”. The author, who is a creator and coordinator of the task, presents the description of the needs indicating the validity of undertaken initiative, the description of the target groups and characteristics of individual actions, aspiring to increase the effectiveness of educational and safety prevention and to create a safe and friendly environment in schools and other educational institutions.

KEYWORDS: prevention, security, law, legal awareness, legal education, youth.